

NIEPRAGMATYSTYCZNA EPISTEMOLOGIA PRZEKONAŃ ZAWIASOWYCH Streszczenie popularnonaukowe

Celem planowanego badania jest wprowadzenie i uzasadnienie niepragmatystycznej epistemologii przekonań zawiasowych (ang. *hinge-commitments*).

Epistemologia to dziedzina filozofii zajmująca się badaniem podstaw wiedzy i uzasadnienia. Przekonania zawiasowe to takie przekonania, które każdy racjonalny podmiot akceptuje jako pewne, a które jednocześnie nie mogą być łatwo – o ile w ogóle – oceniane w kategoriach uzasadnienia. Na przykład, porównajmy nasze przekonanie, że Napoleon został pokonany w bitwie pod Waterloo z przekonaniem, że nie jesteśmy mózgiem w naczyniu, sztucznie stymulowanym tak, aby mieć wrażenie, że żyje w świecie fizycznym. To pierwsze przekonanie – dotyczące Napoleona – może być uzasadnione za świadectw historycznych. Istnieją na jego rzecz świadectwa, które zebrali historycy i które zostały tak szeroko rozpowszechnione, że owo przekonanie stało się wiedzą powszechną. Sprawy mają się zupełnie inaczej z przekonaniem, że nie jesteśmy mózgami w naczyniu. Wydaje się, że na rzecz tego przekonania oraz przeciw niemu nie ma żadnych świadectw – a przynajmniej takich, które nie zakładałyby już wcześniej przyjęcia tego przekonania i były łatwo dostępne. Co więcej, już samo oczekiwanie, że dostarczymy świadectw na rzecz poglądu, że nie jesteśmy mózgami w naczyniu wydaje się dziwne. Zwykle nawet nie rozważamy tego typu scenariuszy i nie oceniamy ich pod kątem uzasadnienia, lecz raczej po prostu przyjmujemy z góry, że nie są one prawdziwe.

Epistemologowie przekonań zawiasowych twierdzą, że ów akt przyjmowania niektórych twierdzeń jako prawdziwych, nawet bez wspierającego ich świadectwa, jest koniecznym warunkiem uzasadnienia innych przekonań. Na przykład uzasadnienie naszego przekonania, że Napoleon został pokonany pod Waterloo zakłada przyjęcie założenia, że nie jesteśmy mózgami w naczyniu, których doświadczenie jest całkowicie zwodnicze. Takie założenia przyjmujemy jako pewne, mimo tego, że nie są one uzasadnione. Tę naturę owych założeń oddaje właśnie metafora zawiasów zaczerpnięta od Ludwiga Wittgensteina: „Jeśli chcemy, aby drzwi się otwierały, zawiasy muszą pozostać nieruchome” (*O pewności*, §343). Przekonania tego rodzaju działają więc jak zawiasy uzasadnienia: muszą pozostać pewne i niewzruszone po to, aby nasze dociekanie i uzasadnienie innych przekonań mogło w ogóle się dokonać.

Główny nurt epistemologii przekonań zawiasowych przyjmuje ten brak uzasadnienia przekonań zawiasowych za dobrą monetę i wyjaśnia je w duchu pragmatyzmu. Upraszczając nieco, można powiedzieć, że to podejście uznaje przekonania zawiasowe za pożądane poznawczo nie dlatego, że mamy świadectwa na ich rzecz, ale raczej dlatego, że są one nam niezbędne do myślenia i działania. Faktyczne uznanie, że jesteśmy mózgami w naczyniu diametralnie zmieniałoby nasz sposób myślenia i działania. To prowadzi epistemologów przekonań zawiasowych do zaskakującej konkluzji, że ostateczne fundamenty (czy też raczej zawiasy) naszego poznania są pozbawione wspierających ich racji poznawczych – a więc, że nie mamy świadectwa na rzecz ich prawdziwości.

Planowane badanie proponuje zupełnie inne wyjaśnienie epistemologiczne. Główna hipoteza testowana w ramach planowanych badań głosi, że pozytywny charakter poznawczy zdań zawiasowych może być wyjaśniony w kategoriach ich uzasadnienia, bez zniesienia różnicy między takimi zdaniem a zwyczajnymi przekonaniem. Idea stojąca za tą hipotezą jest taka, że oparcie na świadectwie – relacja, dzięki której przekonania są uzasadnione i racjonalne – może być realizowana na inne sposoby niż w paradygmatycznych przypadkach uzasadnienia przekonań empirycznych. W szczególności, oparcie zdań zawiasowych na stosownych świadectwach może obejmować niejawnie wnioskowanie do najlepszego wyjaśnienia zróżnicowanych i złożonych świadectw, które gromadzimy w długim procesie ich akumulacji.

Na przykład badania w ramach psychologii rozwojowej wskazują, że dzieci zazwyczaj opanowują rozróżnienie między postrzeganą rzeczywistością a pozorem około 4. roku życia. Proces rozwojowy, który do tego prowadzi, obejmuje nabycie co najmniej niejawnego przekonania, że postrzegane przedmioty istnieją niezależnie od bycia postrzeganymi. Przekonanie to jest często wskazywane przez epistemologów jako przykład przekonania zawiasowego. Wydaje się, że proces, który prowadzi do jego powstania daje się oceniać w kategoriach uzasadnienia. Taki potoczny, dziecięcy „realizm” rozwija się bowiem w odpowiedzi na regularności i powtarzające się wzorce doświadczenia i interakcji z otoczeniem. Odpowiedź ta nie jest li tylko przyczynowa, ale obejmuje typowo poznawczą relację reprezentacji, a mianowicie formowanie reprezentacji sytuacji percepcyjnej, w jakiej znalazł się podmiot. Nie ma żadnego istotnego powodu, aby zwolnić ten głęboki proces formacji przekonań z oceny w kategoriach racjonalności. Co więcej, niejawna natura tego procesu oraz złożoność racji poznawczych, na których podmiot opiera wspomniane przekonanie, pomagają wyjaśnić typowe własności przekonań zawiasowych: niedostępność ich treści, konwersacyjną niezręczność towarzyszącą podważaniu ich oraz nieumiejętność wypowiedzenia racji na ich rzecz.

Planowane badanie będzie prowadzone za pomocą standardowych metod analitycznej epistemologii, obejmujących analizę pojęciową, eksperymenty myślowe oraz wykorzystanie ustaleń empirycznych z zakresu psychologii. Wyniki badań zostaną udostępnione w formie serii artykułów naukowych.